

obscenæ de perustis visceribus experitur. Jam si liberalitatem munificentiae concupiscat, avaritiae, quae tegmine frugalitatis operitur, manicis arctissimis colligatur. Enimvero si in æquabili constantiae quadam voluerit serenitate consistere, obruitur illico grandine timoris, et doloris procellis, atque ad omnia exanguescens dubia, compos sui non sinitur manere consilii. Junge huc ignoratarum rerum noctem, qua circumdatur illuvie. Quid laudabilitatis in eo suspicabimur animante, qui nec ad utilium electionem oculos vigentes habet, et inter tempestates cupiditatum et discriminum sua naufragia numerare non sufficit? nec tamen aliquis hæc sponte depravatæ substantiæ accidisse mentiatur: ipsa primorum hominum institutio his ærumnis invenitur obnoxia. Nam ut hoc etiam Moysi, quem catholici venerantur, testimonio comprobetur; experiebantur primi homines carnificinam timoris, quos intentatio, nisi obedissent, periculi territabat, quantumque de rerum collatione metiendum est, formidolosiores posteris eos opinamur fuisse, quos poena necdum cuiquam comperta vexabat. Cur enim mortis intentione quaterentur, qui nesciebant quid incommodi afferret interitus? Sollicitabantur nimirum solis suspicionibus malorum. In qua ergo ille animus tranquillitate consisteret, quem tam aspera hyems formidinis commovebat? Porro ignorantia quam profunda, quamque patiendi ejus dura conditio, ut liberari ab ea nisi prævaricatione non posset: scientiam quippe boni malique, absque ausu condemnabili nequaquam capessiturus. Hoc ita cæcum et ærumnosum animal; iniquies etiam cupiditas innata reddebat, quam rei interdictæ et venustas irritabat et suavitas. Quod totum velut parum esset ad infelicitatem illius exprimendam, impugnationi naturæ superioris exponitur. Quis ergo adeo desipiat, ut ibi

quidquam boni fuisse arbitretur, ubi tot miseriarum instrumenta instituta fateatur? Pessimæ igitur conditionis, pessimæque naturæ caro ista in istis primis hominibus suum, quod ab exordio tenebat, exseruit. Hanc autem tam malam substantiam Deus bonus non potuit fabricare. Quid ergo superest, nisi ut fateamur alterum esse animæ datorem, alterum luteorum conditorem.

» Stat certe Manichæi, cujus indueram personam, acies ordinata. Quid opperiamur intelligis, videlicet ut qui ei adversus est, consequenti impugnatione id demonstret. Igitur vestrum dogma cum eo confligat: apparebit utrum sine pernicie sua vel leviter possit moveri. Pronuntiavit certe, non solum nasci omnes de commixtione corporum criminosos, verum ipsum Adam culparum necessitatem de concretionem viscerum, et limi ex quo factus est sordibus attulisse. Natura, inquit, carnis in primis hominibus fuit noxia; ipsam scintillam animi studio honestatis subluentem conclusit, madefecit, extinxit. Ineptiunt prorsus Catholici, qui peccantium testimoniis obnituntur, et nec documentis propriis acquiescunt, videntesque non se bonum quod volunt agere, sed malum quod execrantur operari, putant tamen in carne non esse mali necessitatem. His ergo tam invidiose dictis congregiatur Traducianus, si potest: ego interim spectator assisto; et exitum vestri conflictus operior. Quid itaque respondebis malam naturam etiam in primis hominibus fuisse juranti? Sine dubio referes, Deum formatorem hominum non potuisse malum condere quod creavit, et ideo quia Deus qui malum non facit, homines fecit, nequaquam eos naturaliter malos probari. Dixisti aliquid, et veraciter: sed vide utrum hoc me debueris audiente proferre. Qua enim virtute Manichæum concusseris non satis curo: interim in mea totus jura transisti. Capto tibi jam delectat illu-

dere; excipio quippe magno plausu professionem tuam, teque ut ejus memineris admoneo. Dignitate enim auctoris, id est, Dei, qui malum non facit, pronuntiasti opera ejus bona debere asseri. Omnes ergo homines de instituta a Deo sexuum commixtione generatos, a Deo, an a diabolo fieri putas? Si a Deo; qui eos audes reos malosque pronuntiare, cum unicum dixeris esse testimonium Adam fieri malæ non potuisse naturæ, quia conditus a Deo qui est optimus, indicetur? Si ergo argumentum forte est, per quod credatur primorum hominum rea non instituta substantia, hoc ipsum quia Deus eam condidit quem bonum fatemur; remanet illud in excidium traducis, ut et omnes de conjugio genitos iniquos condi non posse, eodem testimonio comprobetur, quia Deus eos condidit, quem bonum fatemur. Sin autem et post hoc rabiens impudentia jurare perstiterit, et a Deo fieri parvulos, et tamen malos esse eos naturaliter: Catholico quidem, sicut et Deo nostro, nihil his mendaciis præjudicii comparatur: Manichæum tamen constat a vobis oppugnatum non esse, qui libenter quod Deum criminari amplectitur; illud tibi perisse contentus, per quod Adam conditionis bonæ fueras approbare molitus. »

Aug. Cum mihi adversus Manichæum certamen ineundum, tibi que spectandum diserta cæcitate proponis, partes tuas improvidus subruis; et quomodo illam teterimam luem, quam Manichæo funestus error invexit, tanquam pestifero adjuves dogmatis tui flatu, etiam his hominibus, qui suo tardantur ingenio, ut possint intelligere, præstitisti. Nam cum illa quæ de vitæ hujus mortalis corruptibilisque miseriis copiose et facunde dixisti, audierit quisque vel legerit, vera te fuisse persecutum, non solum in tuo sermone, verum in ipsis quoque humanis rebus agnoscet. Manichæo quippe, cui velut ad-

versus nos loquenti verba fecisti, nihil magnum aut difficile fuit in hac mortali vita, quæ et de felicitate paradisi merito peccati ejecta atque dejecta est, ista quæ abs te de illa dicta sunt intueri; et sive ut tu, sive uberius atque copiosius, tamen eadem ipsa garrire, quæ tam manifesta sunt, ut etiam Scripturarum divinarum locis plurimis lectitentur, de corruptibilis corporis onere, et ex illo animæ aggravatione venientia. Unde et in Sanctis, in hujus vitæ agone luctantibus: « Caro concupiscit » adversus spiritum, et spiritus adversus carnem¹: » cum spiritus, sicut ait gloriosissimus Cyprianus, cœlestia atque divina quærit, caro terrena et sæcularia concupiscit². Hinc est ille conflictus, quem memoratus Martyr in libro, quem de mortalitate conscripsit, diligenter et eloquenter explicat, dicens inter cætera, quod nobis sit cum carnalibus vitiis atque illecebris sæcularibus assidua et molesta luctatio. Jam vero beatus Gregorius hoc certamen³, quod habemus in corpore mortis hujus, sic ante oculos ponit, ut nullus sit hujus agonis athleta, qui non se in verbis ejus tanquam in speculo recognoscat. « Intra nosmetipsos, inquit, propriis vitiis et passionibus impugnamur, et die noctuque ignitis stimulis corporis humilitatis hujus et corporis mortis urgemur: nunc latenter, nunc etiam palam provocantibus ubique et irritantibus rerum visibilium illecebris, luto hoc fæcis cui inhæsimus cœni sui foetorem venis capacioribus exhalante; sed et lege peccati, quæ est in membris nostris, legi spiritus repugnante, dum imaginem regiam quæ intra nos est, captivam ducere studet; ut spoliis ejus cedat, quidquid illud est, quod in nos beneficio divinæ ac primæ illius conditionis influxit. » Hæc verba hominis Dei, et in se-

¹ Galat. v. 17. — ² Cypr. de oratione Dom. — ³ Gregor. Nazianz. in apolog. 1. de sua fuga.

cundo libro illorum sex quos contra tuos quatuor edidi, et in hoc opere posui cum tuo primo volumini responderem, ubi corpus mortis, de quo se dicit Apostolus Dei gratia liberari¹, aliter intelligendum putasti. Et sanctus Ambrosius cum dixisset²: « Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum, dicente David: « Ecce enim in iniquitatibus » conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea: » protinus subiecit: Ideo Pauli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait: « Quis me liberabit de corpore mortis » hujus? »

Quid ergo mirum est, si Manichæus intuens mala hujus vitæ, et corpus mortis hujus quod aggravat animam, et discordiam carnis et spiritus, et jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium³, dicit talia etiam per os tuum quasi contra nos, qualia videmus dixisse Gregorium contra vos? Unde constat mala vitæ hujus, quæ tentatio est super terram, quibus malis in genere humano propter jugum grave filiorum Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium⁴, plenus est mundus, et Manichæos cum Catholicis confiteri; sed unde sint hæc, non utrosque idem dicere, et magnam hinc inter eos esse distantiam; quod ea Manichæi tribuunt alienæ naturæ malæ, Catholici vero et bonæ et nostræ, sed peccato vitiatæ meritoque punitæ.

Tu qui non vis quod dicimus dicere, ipse quid dicis? Quomodo Manichæo respondes unde sint hæc mala, cum quibus nascuntur homines, et quæ in paradiso non nascerentur si nemo peccasset, atque ibi non depravata, sed recta nostra natura, sicut cõdita est, permaneret?

¹ Rom. vii, 25. — ² Lib. i. de Pœnit. c. 2. vel 3. — ³ Job. vii, juxta LXX. — ⁴ Eccli. xl, 1.

Si vitium congenitum est, quo caro concupiscit adversus spiritum, et non est ex natura in origine vitiata, dic unde sit? Si vitium congenitum est, in quo clamat homo: « Scio quia non inhabitat in me, hoc est, in carne mea » bonum, velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio¹; » et non est ex natura vitiata primi hominis prævaricatione; dic unde sit? Si autem non sunt congenita vitia ista; dic unde sint? Ex peccandi, inquires, consuetudine, quam sibi quisque fecit libera voluntate. Ubi quod non vis, interim confiteris, scilicet libertatem voluntatis suo malo usu perire potuisse, quia perficiendo malum minus idonea facta est ad perficiendum bonum. Sed numquid voluntate quisquam obtusus est corde? Numquid voluntate obliviosus est quispiam? Numquid voluntate est aliquis fatuus? Hæc et alia vitia ipsius mentis atque animi, cum quibus homines nasci ambigit nemo, si ex origine vitiata dicis non esse, dic unde sint? Neque enim dicturus es, quod ista, si nemo peccasset, paradisi habere potuisset. Postremo quod corpus corruptibile aggravat animam, sub qua miserabili sarcina omnes qui non usquequaque desipiunt, homines gemunt, dic unde sit? Non enim sic dicturus es primos homines creatos, ut corruptibili corpore alicujus eorum anima gravaretur; aut post eorum illud grande peccatum, sine tali corpore aliquis nascitur. Cur ergo adversus nos Manichæum loquentem loquacissimus introducis, cum tu negando quod dicimus, ei respondere non possis? Cui respondet Cyprianus, ita discordare carnem spiritumque demonstrans¹, ut tamen utriusque sit a Deo Patre oranda concordia: cui respondet Gregorius, qui cum talia de carne dixisset, qualia contra nos composuisti dicere Manichæum, utrumque tamen ad Deum, ipso Deo propi-

¹ Rom. vii, 8.

tio, revocandum esse testatur, id est, spiritum et carnem : cui respondet Ambrosius, qui cum dixisset carnem moderatioris animæ arbitrio conjugandam : qualis fuit, inquit, cum inhabitanda paradisi secreta suscepit¹, antequam veneno pestiferi serpentis infecta sacrilegam famem sciret. His enim suis sententiis catholici Antistites satis aperteque docuerunt, carnis non naturam malam esse, sed vitium; quo sanato ad hoc redit, ut quemadmodum primitus instituta est, nullis suis corruptelis aggravet animam, nullamque habeat cum spiritu contraria concupiscendo discordiam : qua discordia deceptus est Manichæus, ut alienam malam fingeret commixtam nobis esse substantiam. Horum catholicorum Antistitem fidem si nobiscum sequi velles, Manichæos everteres, non juvares : nunc vero non eos destruere, sed magis ædificare conaris : negando enim mala, quæ de origine vitiosa homines nascentes trahunt, non id agis, ut nulla esse credamus mala naturalia, quoniam nimium manifesta sunt; sed potius agis, ut de aliena mala natura putentur esse ista, quam nobis esse commixtam Manichæorum insania fabulatur; non de nostra bona primi hominis prævaricatione vitiosa manare monstrentur, quod Catholicorum sanitas loquitur.

Sed Manichæus, inquis, etiam ipsam primi hominis carnem, qualis antequam peccaret fuit, sic detestatur, ut malam nitatur ostendere. Ita quidem a te inducitur loquens, ut ingerat respondendi quaecumque negotium, non solum mihi, verum etiam tibi. Nam ubi dicit a malo eam conditore factam esse; simul ei respondemus, tam bonam creaturam, quæ posset non peccare, si nollet, quamvis non æquetur suo Creatori, non tamen potuisse nisi bonum habere Creatorem. Ubi vero de timore mortis, quam, si peccasset, ei Deus est comminatus, etiam

¹ Cypr. de oratione Dominica. — ² Ambros. lib. vii. in Luc. c. 12.

priusquam peccasset, miserum dicit; simul respondemus, quod hominis, qui nunquam peccare potuisset, si nunquam peccare voluisset, poenæ illius devitandæ, quæ fuerat secutura peccatum, tranquilla erat cautio, non turbulenta formido. Hoc quidem respondere communi adversario, sicut dictum est, communiter possumus : sed ego adversus Manichæum laudes augeo rationalis illius creaturæ, quæ non solum non cruciabatur ullo metu, verumetiam lætitia magna fruebatur; quoniam malum mortis, quod omnium, vel pene omnium refugiunt corda fidelium, habebat in potestate non perpeti. Huic nostræ fidei quoniam vester error adversus est, quo putatis Adam, sive peccaret, sive non peccaret, fuisse moriturum; quid hic Manichæo respondes dicenti miseram conditam esse naturam, quam vel peccantem vel non peccantem mors imminens timore torquebat? Si enim dixeris ita fuisse conditam, ut non timeret mortem, sine dubio quandoque venturam; profecto istam quæ in posteris ejus est, miseram fateberis nasci, cui mortis metum sic videmus esse congenitum, ut etiam hi qui spe fideli futuræ vitæ gaudia concupiscunt, in hac tamen vita cum mortis timore luctentur : nolunt enim spoliari¹, sed supervestiri, ut quantum ad eorum attinet voluntatem, non morte finiatur hæc vita, sed mortale absorbeat a vita. Ex quo fit, ut si mortis metum in paradiso posueris ante peccatum, vincaris a Manichæis, qui putant et putari volunt, quod in primo quoque homine misera condita est natura humana; si autem timorem mortis, quo mortalium animus non sine miseria stimuletur, ante peccatum non fuisse responderis, vincaris a nobis, quoniam non mutaretur in pejus nisi vitiosa natura.

Rursus in eo quod adversus non facis dicere Mani-

¹ 2 Cor. v. 4.

chæum, quia illud « Cæcum et ærumnosum animal etiam inquietum cupiditas innata reddebat, quam rei interdictæ et venustas irritabat et suavitas, » tui, Juliane, dogmatis, tanquam in scopulo inevitabili cognosce naufragium. Nos enim dicimus in illa beatitudine nullam fuisse cupiditatem, quæ resisteret voluntati. Porro si cupiebant illi homines, unde abstinere potius volebant; procul dubio voluntati eorum cupiditas resistebat. Hoc ergo non contra me, sed contra te, Manichæum dicere per tua verba fecisti. Si enim tales erant illi, ut in eis cupiditas resisteret voluntati; jam caro concupiscebat adversus spiritum, et spiritus adversus carnem; ubi manifestissimum carnis intelligitur vitium, propter quod fidelibus dicebat Apostolus, « Hæc enim invicem adversantur, ut non ea quæ » vultis faciatis¹. » Nullus quippe sanctorum est, qui non velit facere ne caro adversus spiritum concupiscat; quamvis ei resistat ne concupiscentiam carnis sua consensione perficiat, eundem Apostolum audiens, ubi ait, « Dico autem spiritu ambulate, et concupiscentias carnis ne perfeceritis². » Non ait, Concupiscentias carnis adversarias ne habueritis; quoniam videbat perfectam pacem carnis et spiritus non posse in corpore mortis hujus impleri; sed ait, Concupiscentias carnis ne perfeceritis; ubi certamen nobis potius, quod contra carnem adversantem debeamus exercere proposuit, ut concupiscentias ejus non perficiamus consentiendo, sed resistendo vincamus. Pax vero, ubi non eas adversantes repugnantesque patiamur, fuit in corpore vitæ illius, quam natura vitiata primi hominis prævaricatione perdidimus. Nam si nec ibi fuit ante peccatum pax carnis et spiritus, falsumque est quod ait Ambrosius, utriusque discordiam per prævaricationem primi hominis in nostram vertisse naturam³? vera erit quod

¹ Galat. v, 17. — ² Ibid. 16. — ³ Ambros. lib. vii, in Luc. 12.

OPERIS IMPERFECTI CONTRA JULIANUM, LIB. VI. 465
absit, ista sententia, quam contra nos Manichæum fecisti loquentem: « Miserum scilicet animal primum hominem conditum, quem cupiditas innata reddebat inquietum, quam cupiditatem rei interdictæ et venustas irritabat et suavitas. » Nos autem dicimus tam beatum fuisse illum hominem ante peccatum, tamque liberæ voluntatis, ut Dei præceptum magnis viribus mentis observans, resistentem sibi carnem nullo certamine pateretur, nec aliquid omnino ex aliqua cupiditate sentiret, quod nollet; voluntatemque ejus prius fuisse vitiatam venenosa persuasione serpentis, ut oriretur cupiditas quæ sequeretur potius voluntatem, quam resisteret voluntati; perpetratoque peccato jam pœna infirmatæ menti etiam carnis concupiscentia repugnaret. Ac per hoc, nisi prius homo faceret peccando quod vellet, non pateretur concupiscendo quod nollet.

Ecce nos quemadmodum vincimus Manichæum, introducere conantem naturæ hominis conditorem malum: tu autem, qui certantibus nobis locum tibi spectatoris pro tuo arbitrio delegisti, his ipsis verbis tuis, quæ contra nos Manichæo danda existimasti, qua quæso arte, quibus viribus resistere audebis, homo, qui dicis carnis concupiscentiam, qualis nunc est, quam videmus contra spiritum dimicare, talem fuisse etiam in paradiso ante peccatum? Deponimus ergo te, velis nolis, de theatri sedilibus in arenam, et de spectatore facimus luctatorem. Aggredere certamen, et adversarium, si potes, vince communem: quoniam tu quoque Deum creatorem etiam carnis te colere profiteris. Vince igitur inimicum, persuadere conantem, malum Deum esse qui condidit carnem, cujus concupiscentia nondum depravato prævaricatione spiritui jam resistebat, et miserum hominem sua conflictatione faciebat. An dicturus es prorsus et concu-

piscentiam talem habebat, et tamen miser non erat? Hoc-
cine est adversarium superare, an potius hoc est adjuvare
Manichæum, et contra Apostolum rebellare? Ita-ne obli-
tus es quis dixerit: « Video aliam legem in membris meis
» repugnantem legi mentis meæ¹; » et post hujusmodi
verba subjecerit, « Miser ego homo? » Si ergo Adam,
cum præcepto vellet obtemperare divino, cupiditate ir-
ritabatur cibum manducare prohibitum, eique carnis
concupiscentia, qualem illum et tunc dicis habuisse, con-
tra concupiscenti spiritui resistebat, nonne verissime di-
ceret, si vellet dicere, « Condelector legi Dei secundum
» interiorem hominem, video autem aliam legem in mem-
» bris meis repugnantem legi mentis meæ²? » Quomodo
ergo non erat miser homo, cum post verba talia dicat
Apostolus « Miser ego homo? Postremo quomodo miser
non erat, et habebat liberam voluntatem, si concupiscente
adversus spiritum carne, teste ipso Apostolo, non facie-
bat utique quod volebat?

Quoniam ergo si dixeris, qualis nunc est, talem fuisse
concupiscentiam carnis ante peccatum, vincet te procul
dubio Manichæus: in sententiam meam transi, et Am-
brosium dicentem, per prævaricationem hominis primi,
in naturam vertisse discordiam carnis et spiritus, ambo
approbemus, ut Manichæum ambo vincamus. Qui verbis
tuis, quæ illi composuisti quasi recituro, et quod in
scholis rhetorum agitari solet, aliena dicturo: « Non so-
lum ærumnosum, verumetiam cæcum creatum esse dixit
Adam: » unde cæcum, nisi quia non noverat pecca-
tum³; quod dictum est in laudibus Christi? Quæcumque
enim mala non persipientiam, sed quæ per experientiam
discuntur, feliciter nesciuntur. Sed hoc contra Mani-
chæum de ignorantia primi hominis calumniantem, tu

¹ Rom. vii, 23. — ² Ibid. 22. — ³ 2 Cor. xv, 21.

quoque mecum forsitan dicis: quid vero ei respondeas de
morte corporis et de concupiscentia carnis, secundum ea
quæ nunc tibi nos respondimus, quære. His enim mani-
festissimis rebus apparet, aliam fuisse conditionem primo-
rum hominum, qui de nulla parentum stirpe sunt geniti;
aliam vero eorum, qui ita creantur a Deo, ut etiam ab
hominibus procreentur: ab illo enim modum institutio-
nis suæ accipiunt ab istis meritum originis ducunt, con-
formationem suam debentes opificio, obligationem judi-
cio, liberationem beneficio Conditoris. Quorum mala
cum quibus nascuntur, intuentes Manichæi, hominis opi-
ficem malum conantur inducere, cujus (ut de anima ta-
ceam, quæ carnis est vita), Deum esse opificem suum,
a quo sunt omnia bona sive coelestia sive terrena, carnis
ipsius compago testatur; quod tale bonum est, ut de con-
cordia membrorum ejus beatus Apostolus similitudinem
sumeret¹, ad laudem præcipuam charitatis, cujus inter se
pacifico vinculo boni fideles tanquam Christi membra
nectuntur. Ita fit ut et illos primos sine vitio factos, et
posterios eorum cum originali vitio natos, propter eviden-
tissimum naturæ bonum creare non potuerit nisi bonus
conditor.

XV. JUL. « Sed ne nimis primum partem certaminis
urgeamus, patiamur processu opinionis te bonam Adæ
probare naturam. Dicis profecto: Deus justus legem de-
votionis homini non poneret, si eum nosset pati peccandi
necessitatem: quia si justitiam voluntatis exigeret ab eo,
quem malæ naturæ esse nosset; non illum cum prævari-
cabatur, reum arguebat, sed se inimicum esse justitiæ
publicabat. Posuit autem Deus justus legem homini,
quem ulturum se, si fuisset prævaricatus, spondit.
Constat ergo eum bonum natura, non potuisse aliter, nisi

¹ 1 Cor. xii, 12.

sola voluntate peccare : Vides nempe, quam legitima sit a me tuo nomine prolata conclusio? Ipse est omnino gladius, qui in manu catholicorum coruscans, Manichæos Traducianosque populatur. Sed nimis propter vestrum nomen admiscui, quorum vice impræsentiarum volueram responsum videri. Concussit ergo Manichæum solida responsio. Augustam rationem dignis laudibus prosequor : verum oleo laudationis hujus, in te acui gladium contuere. Repete igitur, quæso, quod dixeras. Deus justus, inquis, legem non poneret homini, si esset malus natura, posuit autem legem qui justus est : apparet hunc potuisse servare, quod æquissimus imperavit ; quoniam nisi obediendi virtutem habuisset, nunquam constaret præcipienti ratio jussionis. O lepidissimum capitulum ! Me coram, me spectatore, bonitatem naturæ, cui lex ponitur, de justitia legem promulgantis affirmat ; nec videt se, antequam vulnusculum Manichæus sentiat, in Traducianos exitium pertulisse. Ut enim intelligas semineci me tibi rapere arma cruenta, victricemque ferant morientia lumina veritatem¹, in tua temet tela compellam. Si justus Deus Adæ legem dare non potuit, nisi eum sciret sine aliquo mali coactu liberum posse observare quod justum est ; sine dubio et in temporibus secutis eadem gravitate justitiæ lex etiam litteris tradita, multiplicatione diffusior, distinctione signatior, et aucta ultione reverentior, data hominibus non fuisset, si aut imbecilli ad faciendum bonum sine possibilitate justitiæ, aut rei, id est, mali ab utero nascerentur : quoniam ut istos in omni prævaricatione necessitatis excusaret obtentus ; ita immoderatio præceptorum, impotentia sanctionum, iniquitas judiciorum, in maculam rediret auctoris. Igitur et hæc pars secunda eodem genere, quo prior, cluditur ; id est, ut confitearis,

¹ Virgil. Æneid. 10, v. 452 et 463.

aut justitiam Dei non potuisse imperare, nisi quod a subditis fieri posse perpenderet ; et testimonio primi mandati Manichæus, testimonio autem legum postea secularum Manichæus Traducianusque consumitur, aut si hoc relinquit impietas ; ne leviter quidem a vobis pulsatus Manichæus, vestrum se esse patrem vestrum principem, cumque vobis adversum nos unicum sibi esse certamen, mundo teste monstrabit. »

AUG. Hoc est nempe, quod non eloquio, sed multiloquio prosecutus est, legem scilicet priorem, quæ data est in paradiso, testimonium esse naturæ bonæ, quæ condita est cum libero arbitrio : alioquin homini liberum arbitrium non habenti injustissime lex daretur. Unde et posterior, inquis, lex quæ copiosissime in litteris promulgata est, testimonium est naturæ bonæ, quæ creatur ex parentibus, similiter sine vitio, cum libero arbitrio. Ista disputans videris tibi aliquid dicere, quia vel tuas vel humanas sectaris argutias : divina vero eloquia, ex quibus te nobis putas præscribere, non curas legere ; aut si curas legere non vis, vel non potes intelligere : sed si forte intellexeris disputantibus nobis, noli esse talis qualem Scriptura denotat dicens, « Verbis non emendabitur » servus durus ; si enim et intellexerit, non obediet¹. » Quanquam et cor lapideum, quo divinis verbis etiam intellectis non obeditur ; possit tibi auferre, si velit, qui hoc populo duro, Ezechiele sancto prophetante, promisit².

In paradiso enim legem accepit homo, qui factus est rectus, ut rationalis creaturæ vel sola, vel præcipua virtus esse obedientia doceretur. Sed ejusdem legis prævaricatione, a se ipso factus est pravus. Et quoniam vitium per se ipsum potuit, non sanari ; etiam postea eo tempore et eo loco, quando esse faciendum et ubi esse fa-

¹ Prov. xxix, 15. — ² Ezech. xi, 19, et xxxvi, 26.